

NORMA[®]

Tomáš Havlíček
Vybr. koncepty právní teorie

Opakování

- Co jsou to materiální prameny práva?
- Jaký je rozdíl mezi originárními a derivativními prameny práva?
- Proč nazýváme NPA a IPA „akty“?
- Jmenujte příklad opatření obecné povahy.
- Kdo má tzv. „generální zmocnění“ pro vydávání podzákonných PP a kde je to upraveno?
- K ratifikaci kterého typu mezinárodních smluv je třeba souhlasu obou komor Parlamentu?
- Co znamená slovní spojení „aplikační přednost“?
- Co jsou podstatné náležitosti právního obyčeje?
- Jaké známe druhy obsolence a jaký je mezi nimi rozdíl?
- Jaký je rozdíl mezi konstitutivním a deklaratorním individuálním právním aktem? Co je osvědčení?
- Jaké jsou části soudního precedentu a jak je rozeznáme?

Co je to právní norma?

- Knapp: *„Teoretických koncepcí právní normy je bezpočet. Není snad právního filozofa, aby se nesnažil vymyslet vlastní koncepci právní normy a dokázat mylnost její koncepce vymyšlené jinými.“*
- Večeřa: *„Právní normy jsou obecně závazná pravidla lidského chování, stanovená nebo uznaná státem (resp. mezinárodním společenstvím států), jejichž porušení stát sankcionuje (resp. státy vytvořené mezinárodní instituce sankcionují).“*
- Vyjádření toho, co má být – sein vs. sollen.
- Ideál.
- Základní jednotka práva.
- Kontrolní otázka: Je právní norma hmotná nebo nehmotná?

Hmotnost a nehmotnost právní normy

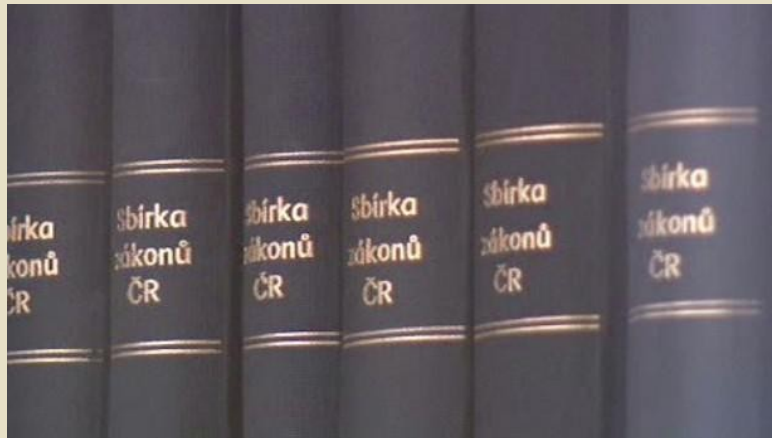
- Podle čl. 87 odst. 1 písm. a), b) Ústavy České republiky rozhoduje Ústavní soud o zrušení nejenom zákonů a dalších právních předpisů, nýbrž i jejich jednotlivých ustanovení. **Ustanovením** přitom nutno rozumět jakoukoli část textu právního předpisu s normativním obsahem. **Je jím tedy výraz, obsahující jakékoli jazykové prostředky, jehož smyslem je vyjádření právní normy nebo některého z komponentů její skutkové podstaty** (např. okruhu subjektů nebo situací), resp. právního následku (tj. právní povinnosti nebo sankce). V daném případě výraz "lesopark" vyjadřuje rozsah skutkové podstaty právní normy, označuje totiž jeden z možných designátů pojmu "veřejné prostranství", s jehož užitím spojuje posuzovaná vyhláška vznik právní povinnosti (zaplatit místní poplatek).

(nález Pl.ÚS 24/94 ze dne 11. 4. 1995)

- Pojmy norma, ustanovení, předpis.
- Kontrolní otázka: Co vše může být nosičem právní normy?

Formální znaky právní normy

- Procedurální předpoklady vzniku
- Publikace
- Čl. 52 Ústavy: „K platnosti zákona je třeba, aby byl vyhlášen.“
- Čl. 10 Ústavy: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

Ročník 2002

SBÍRKA MEZINÁRODNÍCH SMLUV

ČESKÁ REPUBLIKA

Částka 25

Rozeslána dne 5. června 2002

Cena Kč 55,90

OBSAH:

58. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přístupu České republiky k Úmluvě o účincích průmyslových havárií přesahujících hranice států

58

SDĚLENÍ

Ministerstva zahraničních věcí

Ministerstvo zahraničních věcí sděluje, že dne 17. března 1992 byla v Helsinkách přijata Úmluva o účincích průmyslových havárií přesahujících hranice států.

S Úmluvou vyslovil souhlas Parlament České republiky.

Listina o přístupu České republiky k Úmluvě, podepsaná prezidentem republiky dne 16. května 2000, byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy, dne 12. června 2000.

Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 30 odst. 1 dne 19. dubna 2000. Pro Českou republiku vstoupila v platnost v souladu s ustanovením odstavce 3 téhož článku dne 10. září 2000.

Anglické znění a český překlad Úmluvy se vyhláší současně.

Materiální znaky právní normy

- **regulativnost** – norma je vydávána, aby něco regulovala
- **závaznost** – odlišuje právní systém od jiných normativních systémů. Jsou výjimkou doporučující normy?

„Muž a žena, kteří chtějí spolu uzavřít manželství (dále jen "snoubenci"), mají předem poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby mohli založit manželství, které splní svůj účel.“

§2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění k 31. 12. 2013

- **obecnost** - je podstatné, aby právní norma neregulovala subjekty individuálně určené, ale vymezené určitými obecnými znaky

„Napadená usnesení vlády č. 1192 a č. 1201 představují v napadených částech obecnou regulaci upravující svůj předmět a subjekty definičními znaky a vztahující se na celé území České republiky a na neomezený počet subjektů. Jde tedy o právní předpis, který lze napadnout v řízení o abstraktní kontrole norem.“

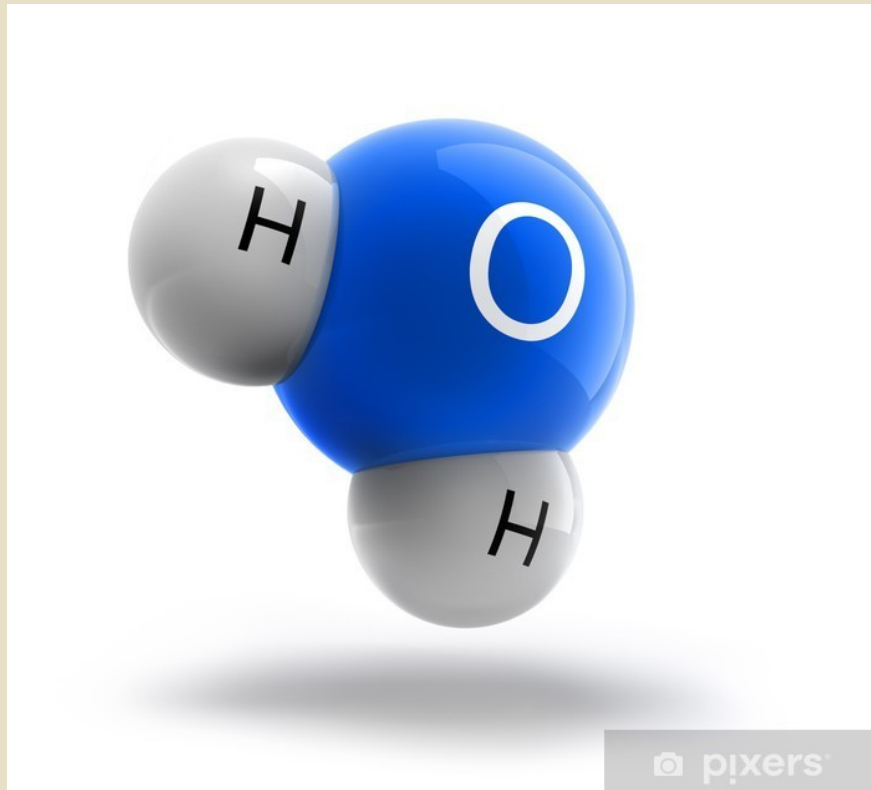
Nález Pl. ÚS 106/20 ze dne 16. 2. 2021

- **vynutitelnost státem**

„Věc může být jinému soudu téhož stupně přikázána také z důvodu vhodnosti.“

§ 2 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Struktura právní normy I

Struktura právní normy II

- Modality práva:
 - dovoleno x nedovoleno
- *Co není zakázáno, je dovoleno.*
- Knapp: tři modality „dovoleno-přikázáno-zakázáno“
 - jestliže je přikázáno p , tak je zakázáno $\neg p$
 - není-li p zakázáno, tak je p dovoleno
 - jestliže je p přikázáno, tak je p dovoleno

„Řidič je povinen dbát zvýšené opatrnosti zejména vůči dětem, osobám s omezenou schopností pohybu a orientace...“

§4 odst. 1 písm. d) zákona č. 361/2000 Sb., o silničním provozu

„Řídit motorové vozidlo může pouze osoba, která je držitelem řidičského oprávnění pro příslušnou skupinu motorových vozidel...“

§3 odst. 3 zákona č. 361/2000 Sb., o silničním provozu

Struktura právní normy III

- Normy s tzv. „klasickou“ strukturou: hypotéza-dispozice-sankce
pokud-tak-jinak

Norma podmíněně perfektní:

„Vypoví-li nájem pronajímatel, poučí nájemce o jeho právu vznést proti výpovědi námitky a navrhnout přezkoumání oprávněnosti výpovědi soudem, jinak je výpověď neplatná.“

§2286 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Norma podmíněně imperfektní:

„Byla-li závěť pořízena ve formě veřejné listiny, má zůstavitel právo požadovat kdykoli, aby mu závěť byla vydána.“

§1579 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Norma nepodmíněně perfektní:

„Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.“

§140 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Norma nepodmíněně imperfektní:

„Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.“

Čl. 4 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Struktura právní normy IV

Určete strukturu normy:

„Úředník nesplňující kvalifikační požadavky může vykonávat činnost stavebního úřadu na úseku stavebního řádu, pokud je zajištěno, že bude do doby splnění uvedených požadavků vykonávat tuto činnost pod odborným vedením úředníka splňujícího kvalifikační požadavky pro výkon činnosti na úseku stavebního řádu, nejvýše však po dobu 3 let.“

§30a odst. 5 zákona č. 283/2021 Sb., stavební zákon

„Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.“

§142 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Struktura právní normy V

- Druhy norem dle povahy dispozice:

Normy dispozitivní a normy kogentní

„Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.“

§1 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

„Nepřihlíží se k ujednáním stanov, usnesením orgánů družstva a ujednáním smluv, kterými se členovi družstva přiznávají hlasy v rozporu s tímto zákonem.“

§633 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

Normy příkazující, zakazující, opravňující, doporučující.

Normy teleologické?

Normy teleologické

- Vyjadřují pouze účel, resp. účely, jejichž naplnění je sledováno, nestanoví však postup k jeho (jejich) dosažení.
- V českém právu jsou spíše výjimečné, jsou však významnou částí práva ES v podobě směrnic jako pramenů práva ES.

„Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“

§655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Další normy s neklasickou strukturou

- **Normy kolizní**

„Vyplývá-li ze všech okolností případu, že je smlouva, nedošlo-li k volbě práva, zjevně úžeji spojena s jinou zemí, než je země uvedená v odstavcích 1 nebo 2, použije se právo této jiné země.“

- **Normy intertemporální**

„Při dědění se použije právo platné v den smrti zůstavitele.“

- **Normy definiční**

„Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon.“

- **Normy deklaratorní**

„T. G. Masaryk zasloužil se o stát.“

- **Normy odkazující**

„Není-li v tomto zákoně stanoveno jinak, použijí se pro veřejnoprávní smlouvy ustanovení správního řádu.“

- **Normy blanketové**

„Zvláštní právní předpis stanoví, kdy a v jaké míře může být na soudci vymáhána regresní úhrada.“

- **Normy zmocňující?**

Struktura právní normy VI

- **Normy relativně abstraktní**

„Jsou-li tu důvody **hodné zvláštního zřetele**, nebo odmítne-li se účastník **bez vážného důvodu** zúčastnit prvního setkání s mediátorem nařízeného soudem, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat.“

§150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

- **Normy relativně konkrétní**

„Účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů **potřebných k účelnému uplatňování** nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl. Měl-li účastník ve věci úspěch jen částečný, soud náhradu nákladů poměrně rozdělí, popřípadě vysloví, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo.“

§142 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Normy dle použitých výčtů I

- **Taxativní**

„V oboru své působnosti je Vojenské obranné zpravodajství oprávněno používat zpravodajské prostředky, jimiž se rozumějí zpravodajská technika, krycí prostředky a krycí doklady a sledování.“

- **Demonstrativní**

„Vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného nebo čím by vážně ohrožoval výkon jeho práv. Proto **zejména** nesmí ohrozit susedovu stavbu nebo pozemek úpravami pozemku nebo úpravami stavby na něm zřízené bez toho, že by učinil dostatečné opatření na upevnění stavby nebo pozemku, nesmí nad míru přiměřenou poměrům obtěžovat susedy hlukem, prachem, popílkem, kouřem, plyny, parami, pachy, pevnými a tekutými odpady, světlem, stíněním a vibracemi, nesmí nechat chovaná zvířata vnikat na susedící pozemek a nešetrně, popřípadě v nevhodné roční době odstraňovat ze své půdy kořeny stromu nebo odstraňovat větve stromu přesahující na jeho pozemek.“

- **Kumulativní**

„Do služebního poměru může být přijat státní občan České republiky, který o přijetí písemně požádá, je starší 18 let, je bezúhonný, splňuje stupeň vzdělání stanovený pro služební místo, na které má být ustanoven, je zdravotně, osobnostně a fyzicky způsobilý k výkonu služby, je plně svéprávný.“

- **Alternativní**

„Správní orgán může rozhodnutím uložit pořádkovou pokutu až do výše 50 000 Kč tomu, kdo v řízení závažně ztěžuje jeho postup tím, že: se bez náležité omluvy nedostaví na předvolání ke správnímu orgánu, navzdory předchozímu napomenutí ruší pořádek, **nebo** neuposlechne pokynu úřední osoby.“

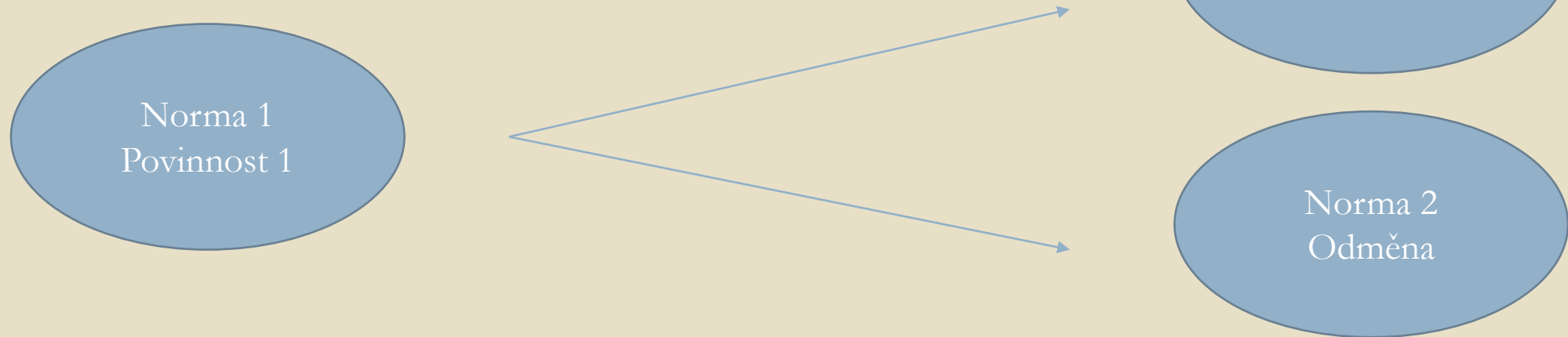
Normy dle použitých výčtů II

- Určete, o jaký výčet se jedná:

„Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.“

Struktura právní normy VII

- Kritika „struktury“ právní normy
- Je jí vyčítán „komunistický“ původ s důrazem na sankcionování
- Weinbergerův systém primárních a sekundárních norem. Tresty a odměny.

Prvky právní normy

- Subjekt-Objekt-Obsah
- Kdo-Co-Jak

Prvky nám určují právní normy jako pravidla (**obsah**), stanoveného normotvůrcem, které zavazuje adresáty (**subjekty**) a stanovuje jim závazné způsoby chování (**objekt**).

Působnost právních norem

- Ohraničení normy, vztah normy k času, prostoru, adresátům a upravovanému problému.
- Rozlišujeme: působnost časová
 - působnost místní
 - působnost osobní
 - působnost věcná

** pozn: další hodina „Právo nepůsobí zpětně“*

Vznik normy

- **Legislativní proces**

- **Platnost** – norma jí nabývá publikací, rozesláním příslušné částky do Sbírky zákonů

„K platnosti zákona je třeba, aby byl vyhlášen. Způsob vyhlášení zákona a mezinárodní smlouvy stanoví zákon.“

- **Legisvakanční doba** – dříve 15 dní

- **Účinnost** – norma je schopna vyvolávat právní následky

„Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2014.“

„Tento zákon nabývá účinnosti šedesátým dnem po dni vyhlášení.“

„Tento zákon nabývá účinnosti prvním dnem osmého kalendářního měsíce následujícího po dni jeho vyhlášení, s výjimkou ustanovení § 10 až 17 a § 32, která nabývají účinnosti prvním dnem pátého kalendářního měsíce následujícího po dni jeho vyhlášení.“

„Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení.“

„Tento zákon nabývá účinnosti dnem vstupu smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii v platnost, s výjimkou části první čl. I bodů 1 až 5, které nabývají účinnosti dnem 1. ledna 2005.“

Zánik normy (DEROGACE)

- **Termínované normy**

„Toto nařízení pozbývá platnosti uplynutím dne 31. března 2023.“

- **Derogační klauzule**

„Zrušují se: Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Zákon č. 68/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Zákon č. 191/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění zákona č. 68/2007 Sb.“ – *taxativní derogační klauzule*

„Ruší se všechny předchozí dohody týkající se otázek upravených touto Dohodou.“ – *generální derogační klauzule*

- **Derogace mlčky** – *lex posterior derogat legi priori*

- **Obsolence**

Působení normy v čase

- Právní norma od okamžiku své působnosti působí na všechny nově vznikající právní vztahy.
- Může se stát, že působení právní normy v čase nebude směřovat do budoucna, ale do minulosti.
- **Neretroaktivita**
- **Ultraaktivita (plná neretroaktivita)**
- **Pravá retroaktivita**
- **Retrospektiva**
- **Nepravá retroaktivita**
- **Retroaktivita in mititus (čl. 40 Listiny)**
- **Retroaktivní spravedlnost**
- **Intertemporální právo**

§ 3054 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů:

Stavba, která není podle dosavadních právních předpisů součástí pozemku, na němž je zřízena, přestává být dnem nabytí účinnosti tohoto zákona samostatnou věcí a stává se součástí pozemku, měla-li v den nabytí účinnosti tohoto zákona vlastnické právo k stavbě i vlastnické právo k pozemku táž osoba.

§ 3055 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů:

(1) Stavba spojená se zemí pevným základem, která není podle dosavadních právních předpisů součástí pozemku, na němž je zřízena, a je ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona ve vlastnictví osoby odlišné od vlastníka pozemku, se dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nestává součástí pozemku a je nemovitou věcí. Totéž platí o stavbě, která je ve spoluvlastnictví, je-li některý ze spoluvlastníků i vlastníkem pozemku nebo jsou-li jen někteří spoluvlastníci stavby spoluvlastníky pozemku.

(2) Odstavec 1 platí obdobně pro stavbu, která má být zřízena na pozemku jiného vlastníka na základě věcného práva vzniklého stavebníku přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo na základě smlouvy uzavřené přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

Místní působnost

- Vztah normy a místa
- **Teritoriální princip** – stát vykonává svou svrchovanou moc včetně normotvorby v hranicích svého území a pokud má tyto hranice překročit, potřebuje svolení jiného suveréna
- **Územní výsost** – stát vykonává moc nad všemi osobami na území státu, nehledě na jejich státní příslušnost
- **Personální výsost** – stát vykonává svou moc nade všemi osobami, které mají jeho státní příslušnost, aniž by záleželo, kde přesně se fyzicky nacházejí
- *Princip registrace*
- *Princip pokojného proplutí* – Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982
- Celostátní působnost, **působnost místně samosprávných celků** (kraje, obce)
- **Výjimečné omezení působnosti:**

„Na celém území národních parků je zakázáno umisťovat nebo povolovat důlní díla, včetně souvisejících důlních staveb nebo zařízení, kromě zajištění a likvidace stávajících důlních děl, vymezovat nové průmyslové zóny, stanovovat průzkumná území, těžit nerosty, rašelinu nebo slatinu, kromě těžby stavebního kamene a písku pro stavby na území národního parku....“

Osobní působnost

- Vztah normy a adresáta
- Obecná – co nejširší okruh adresátů
- Zvláštní – lékaři, právníci, úředníci, vojáci (užší okruh adresátů)
- Výjimečná – problematika imunity
- Imunita: procesněprávní přestupková imunita
 - procesněprávní trestní imunita - nestíhatelnost
 - hmotněprávní trestní imunita - indemita
- **Vídeňská úmluva o diplomatických stycích** - uděluje vyslancům cizích států a jejich rodinným příslušníkům diplomatickou imunitu, která chrání nositele před stíháním na území země

Věcná působnost

- Vztah normy a skutkové podstaty
- **Lex generalis**
- **Lex specialis**

Norma a Princip

- „Právní pravidlo je právní norma, kterou je možné vyjádřit univerzálně adresovanou hypotetickou normativní větou.“

X

- „Právní principy jsou abstraktní právní pravidla, která přímo neurčují, jaké chování má být nebo jaké chování je dovoleno. Přispívají však k řešení právních vztahů, především těch, jejichž posouzení je závislé na hodnocení a soudcovské uvážení. Jakožto vůdčí zásady (maximy) zákonodárství obecně vyměřují základ právních pravidel. Jako prvky determinace a odůvodnění rozhodnutí napomáhají rozhodovací praxi.“
- Výjimka z bezrozpornosti právního systému.
- *Princip proportionality* – právní principy a zásady jsou naplňovány vždy v co největší možné míře – příkazy k optimalizaci.